

وجودیت فضا

محمد دبدبه

کارشناسی ارشد معماری داخلی، پژوهشگر و تحلیل گر و نظریه پرداز فعال مسائل حوزه تخصصی معماری / معماری داخلی

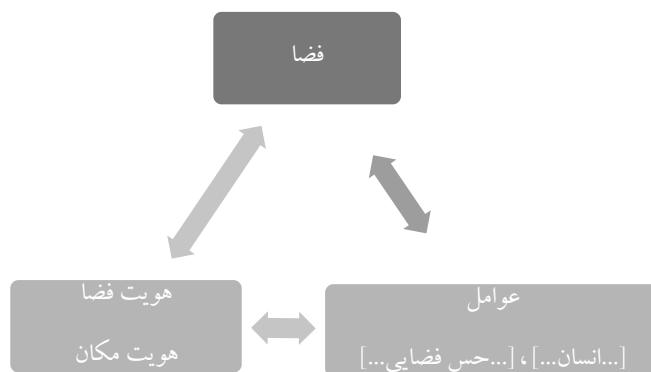
چکیده

وجودیت فضا را می توان یکی از مفاهیم پایه برای انسان به شمار آورد چرا که حضور انسان در فضا باعث تثبیت او در جهان هستی تلقی می گردد. فضا به عنوان یک مسئله با مفاهیم گوناگون به دنبال حضور انسان به واسطه فضا در پدید آوندۀ آن همچون مکان در محیط و در زمان صورت بندی می شوند. به بیان دیگر فضا به دنبال یک سری مفاهیم های انسانی بوده که تلاش آن برای عینیت یافتن هر یک از مفاهیم به هم پیوسته از عملکردهای فضا در بوطیقای فضا با واقعیت فضایی بوده است. روش تحقیق در مقاله مورد مطالعه حاضر با استفاده از روش تحقیقی توصیفی - تحلیلی، بهره مند بوده همچنین با تجزیه و تحلیل اطلاعات و داده های به دست آمده از روش مطالعه کتابخانه ای استخراج گردیده را برخوردار می باشد. بنابراین در این پژوهش به وجودیت فضا پرداخته شده می باشد که این موضوع می تواند یکی از نیازهای معماری و شهرسازی برای انسان به حساب آید طوری که وجودیت فضا منشوری است که به واسطه آن همه جهان عالم هستی از آن معنی و حیرت انگیز می شوند. در نتیجه می توان نتیجه گرفت وجودیت فضا بهبود شیوه های حس فضایی با احساسات درک انسانی برای تماشای مخاطبان در رسیدن به هویت که با شناخت وجودیت فضا و درک آن می توان جزء مؤلفه های بارز برای انسان در جوامع امروزی تبیین نمود که باعث مؤثر بودن و تأثیر گذار در حفظ هویت های گذشته از فضاهای معماری - شهری با محوریت جاودانگی محقق نمود.

واژگان کلیدی: وجودیت فضا، انسان، مکان، هویت

مقدمه

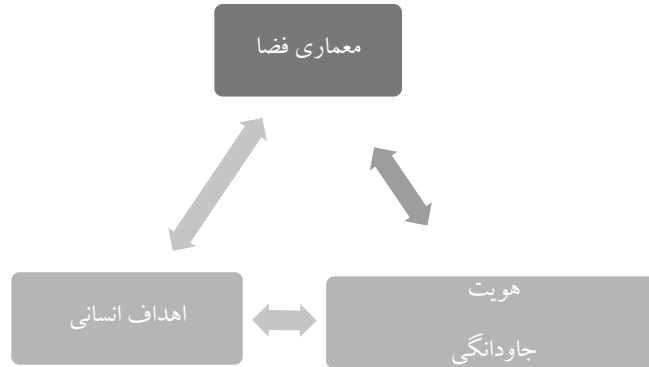
وجودیت فضا و مفهوم آن به عنوان عنصری از عوامل هماهنگ در پایداری بناها به وجود می آید و به فضا تبدیل می شود و آن را در مکان ساخته پدیدار می گردد. مفهوم فضا را می توان تنها با آثاری از دوره های خاصی از سطره تاریخ مدنظر قرار گرفت که ماهیت پیچیده و مبهم آن را می توان در لایه های زمان باعث برانگیختگی ایجاد شد جست و جو نمود همچنین معرفی فضا به عنوان یکی از اجزای اصلی معماری برای تثبیت آن به عنوان شاه کلید حس فضایی در بوطیقای فضا تبیین نمود. گرچه فضا با چرخش فضایی در دهه های گذشته به الگوی غالب خصوصاً در علوم مختلف تبدیل گشته است، طوری که مفهوم فضا بر تئوری معماری در اعماق معرفت شناسی آن تأثیر نگذاشته است. همچنین برای ردیابی نحوه قرارگیری مفهوم فضا در درون معرفت شناسی معماری و چگونگی تداخل به عنوان یک پدیده تاریخی در تاریخ جهان در ارتباط با انسان در هر زمان با تزریق آن به یک فضای واحد از معماری فضا امری منحصر به فرد می باشد که برای به دست یابی انسان به معنا به شمار می آید همچنین برای درک عمیق روند بهره مندی این موضوع می توان طبق (شکل ۱)، در زیر اشاره نمود.

شکل ۱- وجودیت فضا در رسیدن به هویت فضای واحد (مأخذ: نگارندگان)

معماری فضا، معماری تمرکز انسان به فضا بوده و می توان به طریق آن بسیاری از اهداف انسانی را مورد واکاوی قرار داد همچنین معماری فضا تا زمانی که انسان با آن ارتباط برقرار نکند به طور حرفه ای شناخته نمی شود طوری که نمای کلی از معماری فضا در وضعیت حاضر از او به ذهنیت فرد نوا می دهد. برای نشان دادن برخی از عوامل حیاتی که معماران در فضا هنگام طراحی برای وجودیت فضا باید مدنظر قرار بگیرند، ماهیت معماری فضا و چند رشته بودن آن می باشد به بیان دیگر معماری فضا همراه با نقشه ای جامع که رابطه متقابل بین معماری فضا و سایر رشته ها نشأت می گیرد. به طور خلاصه طراحی فضا باید از نسل های گذشته و آینده شکل بگیرد همچون توضیح انسان و درک آن از دنیای فانی به دنیای آخرت که هدف هر دو جاودانگی انسان پس از مرگ بوده است یکی از مهم ترین موارد برای معماری فضا، نشان دادن چگونگی شناخت او از مکان در محیط می باشد. وجودیت فضا در معماری فضا چگونگی مسائل مختلف در معماری فضاها محدود می شود و باعث توجه فرد از آن فضا تلقی می گردد توجه به موضوع معماری فضا علاوه بر جاودانگی و هویت انسان در جامعه

می‌تواند با به کارگیری اصول صحیح و سازگار از فضا چشم‌انداز طولانی بین جوامع از بناها با اثرهای جاودانه ارائه نمود که برای شفاف‌سازی این موضوع می‌توان طبق (شکل ۲)، در زیر اشاره کوتاه به مسائل فضا نمود.

شکل ۲- معماری فضا در رسیدن به هویت و جاودانگی انسان (مأخذ: نگارندگان)

فضا می‌تواند نشانه‌ای برای ایجاد مفهوم معناها و دلالت آن‌ها در نشانه‌شناسی - نشانه‌شناختی فضا در رسیدن به اهداف و پاسخ دادن به وجودیت فضاها در زمان برای انسان با ارائه روش‌های مختلف و قابل توصیف در جهت شفاف‌سازی و معناپذیرترین دلایل عملکردی تصور گردد و آن را به واحدیت برساند.

پرسش‌های پژوهش

- ۱- وجودیت فضا در رابطه با فضا چیست؟
- ۲- حس فضایی چه تأثیری بر انسان می‌تواند در جهت هویت او بازتاب کند؟
- ۳- عوامل تأثیرگذار وجودیت فضا چه ارتباطی با وجودیت آدمی در محیط و مکان دارد؟
- ۴- ویژگی‌های حس فضایی در جهت هویت فضایی در فضا چه می‌باشد؟
- ۵- مفهوم فضا و مؤلفه‌های شاخص آن چه تأثیری بر روابط او با محیط در مکان دارد؟
- ۶- راهکارهای حفظ حس تعلق به فضا تا چه میزان می‌تواند بر روابط بین فرهنگ‌ها و اجتماع‌ها در جهت ارتباط با دیگر جوامع مؤثر واقع شود؟
- ۷- نقش فضا در محیط، مکان تا چه میزان می‌توان مؤثر تلقی شود؟
- ۸- آیا با وجود وجودیت فضا می‌توان بدون حضور انسان آن را به جاودانه نائل کند؟
- ۹- آیا وجودیت فضا در رسیدن به بوطیقای فضا می‌تواند به مفهوم واحد برای انسان تأثیرپذیر باشد؟
- ۱۰- و آیا می‌توان با وجودیت فضا در زمان امروزی به یک استدلال هویتی از گذشته رسید؟

پیشینه پژوهش

بدین ترتیب پیشینه مورد مطالعه حاضر به عنوان معرفی فضای معماری بالاخص وجودیت فضا در حفظ آن و در جهت هویت واحد برای آدمی مورد توجه و مورد ارزیابی واقع گردیده است که در این پژوهش به نقش فضا پرداخته و برای تسری در جهت امر اهداف پژوهش براساس (جدول ۱)، می توان به منابع موثق کتب های داخلی و ترجمه شده مرتبط با موضوع پژوهش اشاره نمود چراکه اثبات دقیق و عمیق از این نگرش انسان را در جهت رسیدن به تحقق اهداف مؤثر واقع می شود و همچنین گامی شفاف در جهت هویتی بین جوامع برای فرد فراهم می گردد.

جدول ۱- مستندات مکتوب براساس کتب های طبق موضوع مقاله حاضر (مأخذ: جمع آوری توسط نگارندگان)

منبع	نویسندگان	سال	عنوان	توضیحات استتاجی نویسندگان
کتاب (داخلی)	محمد رضا حائری ^۱	۱۳۹۷	نقش فضا در معماری ایران (هفت گفتار درباره زبان و توان معماری)	<ul style="list-style-type: none"> - بررسی نوشتن و نزدیک تر شدن معماران از جمله: معماری و زبان، تجربه حضور، تاریخ هنر، معماری و معمار، فضا سامان دهی و در نهایت خلاقیت - شناخت شناسی معماری ایران از هفت دیدگاه از جمله: نگاه باستان شناسی، تاریخ هنر، اسطوره شناسی، عرفان ایران، انسان شناسی، گوناگونی بناها و فضاهای شهری، مقایسه معماری با سایر هنرهای ایران - معماری مبتنی بر تعریف مجدد و متجدد از گذشته - آموختن ماندگاری از موسیقی ایران - امروز و آینده معماری ایران - نوآوری و خلاقیت در معماری ایران - پیوندهای معماری ایران با آینده (حائری، ۱۳۹۷).
کتاب (داخلی)	سودابه عباسی آذر ^۲	۱۳۹۷	تعادل در حس فضا	<ul style="list-style-type: none"> - بررسی کلی و تبیین مفاهیم مسائل مرتبط با فضا - روان شناسی و پدیده شناسی - انسان - رفتار - مکان و فضا - انسان و فضا - تعادل در حس فضا از جمله: نوع متریا، فرم و تناسب، نور و رنگ - نتیجه تعادل در حس فضا (عباسی آذر، ۱۳۹۷).

ادامه جدول ۱ - مستندات مکتوب براساس کتب های طبق موضوع مقاله حاضر (مأخذ: جمع آوری توسط نگارندگان)

منبع	نویسندگان	سال	عنوان	توضیحات استتاجی نویسندگان
------	-----------	-----	-------	---------------------------

<p>- بررسی کلی مفهوم فضا از جمله: نظام فضاها، مفهوم فضا در نظریه‌ها و فضای معمارانه و وجودی</p> <p>- فضای وجودی از جمله: عناصر فضای وجودی و ترازهای فضاها و وجودی</p> <p>- فضای معمارانه از جمله: عناصر فضای معمارانه و ترازهای فضای وجودی (نوربرگ - شولتز، ۱۳۹۷).</p>	وجود، فضا و معماری	۱۳۹۷	<p>کریستیان نوربرگ - شولتز^۳</p> <p>ترجمه:</p> <p>ویدا نوروز برازجانی^۴</p>	کتاب (ترجمه)
<p>- بررسی کلی و عوامل ماندگاری در معماری از جمله: تمایل انسان در خلق هنر، معناپذیری، پایداری</p> <p>- ادراک در معماری از جمله: وجودیت ادراک، فلسفه ادراک و پرداختن به روان‌شناسی محیط، فرایند و شناخت، تأثیرگذاری و تأثرپذیری، درک تصورات ذهنی، عوامل، معنا و ادراک</p> <p>- کهن الگوها از جمله: رمزهای نمادین، زبان الگوها، ویژگی‌ها</p> <p>- ماندگاری ادراک در معماری (ملک آورزمانی، ۱۳۹۸).</p>	ماندگاری ادراکی در فضای معماری	۱۳۹۸	عطیه ملک آورزمانی ^۵	کتاب (داخلی)
<p>- بررسی کلی مفاهیم پایه در معماری</p> <p>- نظریه و دیدگاه آنان به موضوع</p> <p>- اهمیت وجودی از جمله: موقعیت و توسعه فضای معماری</p> <p>- مسیر حرکت و فرم ساختمان</p> <p>- واکنش به بافت</p> <p>- پوسته ساختمان (وایت، ۱۳۹۸).</p>	مفاهیم پایه در معماری	۱۳۹۸	<p>ادواردت وایت^۶</p> <p>ترجمه:</p> <p>سارا خلیلی^۷</p>	کتاب (ترجمه)
<p>- بررسی کلی عناصر پایه</p> <p>- وجودیت فرم در رابطه با فرم و فضا</p> <p>- سازمان‌دهی</p> <p>- تناسبات و مقیاس</p> <p>- اصول به کارگیری (چینگ، ۱۳۹۸).</p>	معماری؛ فرم، فضا و نظم	۱۳۹۸	<p>فرانسیس دی. کی. چینگ^۸</p> <p>ترجمه:</p> <p>الهام رضوی^۹</p>	کتاب (ترجمه)

روش تحقیق

پژوهش حاضر به لحاظ نوع روش تحقیق، از نوع روش تحقیقی توصیفی - تحلیلی بهره‌مند بوده که با تجزیه و تحلیل و بررسی عمیق در گردآوری و جمع‌آوری اطلاعات داده‌ها از روش کتوب و متون کتابخانه‌ای بهره‌مند بوده را برخوردار می‌باشد به علاوه همچنین در روند بهره‌وری از پژوهش در حیطه مورد مطالعه نوعی تکامل تاریخی با هدف به تحقق رسیدن اهداف با محوریت عملکردی به تبیین مثبت گام برداشت. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت وجودیت فضا جزء جدایی‌ناپذیر مکان در محیط در رابطه با انسان به حساب می‌آید. چه از لحاظ معماری و یا از لحاظ عوامل دیگر که با بررسی این پژوهش می‌توان نوعی استدلال هویتی برای فضا در جهت آفرینش فضایی پدید آورد.

دیدگاه‌های صاحب‌نظران در رابطه با وجودیت فضا

به‌طور کلی در بررسی مورد مطالعه حاضر از نتایج گسترده در ارتباط با موضوع پژوهش مطالعات به دست آمده در مقاله حاضر در ارتباط با حوزه وجودیت فضا و اهمیت آن بر آدمی، در جهت نیازهای او در آن معنا پیدا می‌کند. بر همین اساس موضوع فضا را می‌توان به عوامل متعدد مطابق با دیدگاه‌های گوناگون صاحب‌نظران در ایجاد و شکل‌گیری فضا و تأثیرگذاری آن در تأثیرپذیری معناها از فضا در ذهنیت فرد برخوردار گردد و همچنین بر اساس (جدول ۲)، می‌توان به برخی از دیدگاه‌های در ارتباط با فضا، در جهت معیارهای انسانی با ارائه یک عملکردی معنایی پایدار در محیط پیرامونی در شکل‌گیری سامان‌دهی و سازمان فضایی و حفظ استدلال هویتی در زمان با الگوی فرهنگی بین جوامع با تبیین آفرینش خلق فضای برگرفته از وجودیت فضا به بوطیقای فضایی مؤثر واقع گردد.

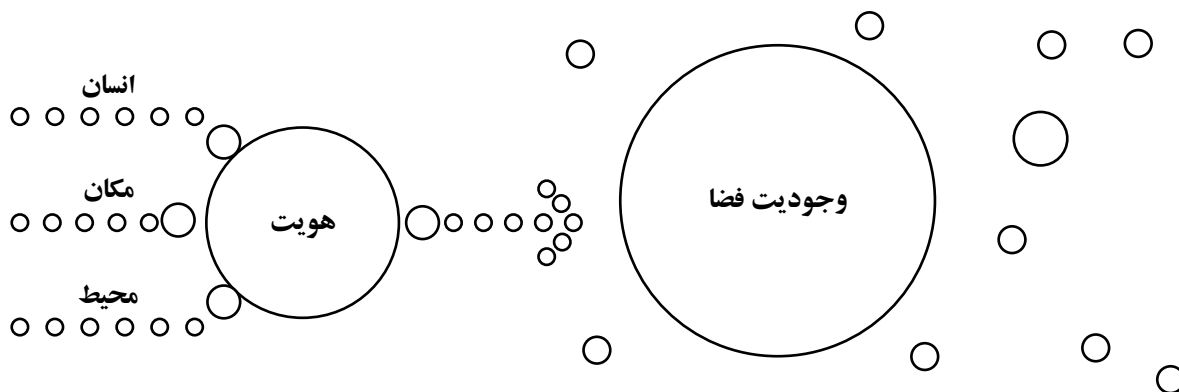
جدول ۲ - برخی از دیدگاه‌های صاحب‌نظران در رابطه با وجودیت فضا (مأخذ: جمع‌آوری توسط نگارندگان)

حوزه	دیدگاه‌های صاحب‌نظران در رابطه با فضا - وجودیت فضا
فلسفه	افلاطون ^{۱۰} در رابطه با فضا معتقد است: عالم جهان هستی و یا به تعبیری فضا، کلیتی جسمانی، مقید، قابل رویت، عینی و قابل لمس بوده است که فضای عینی و نامحدود را به وجود می‌آورد. ارسطو ^{۱۱} در رابطه با فضا معتقد است: مکان ظرف اشیاست که فضا را به وجود می‌آورد. به‌طور کلی فضا را محدوده‌ای جزئی از محدوده کلی‌تر که مرز آن با مرز شکل در خود جای داده است تطابق دارد که فضای عینی و محدود را به وجود می‌آورد.
معماری و شهرسازی	محمد دبدبه ^{۱۲} در رابطه با فضا معتقد است: وجودیت فضا از وجودیت مکان انسانی در محیط شکل می‌گردد که به واسطه آن نیازهای انسان در جهت آفرینش فضایی و تأمین نیاز فرد از فضا برای معنا بخشیدن بوطیقای فضا پدید می‌آید طوری که به آن جلوه عینی با محوریت نامحدود نهان می‌یابد. کریستیان نوربرگ - شولتز در رابطه با فضا معتقد است: فضا دارای دو وجه عینی و ذهنی بوده که فضای هستی تا فضای معمارانه را در بر می‌گیرد. یورگ کورت گروتو ^{۱۳} در رابطه با فضا معتقد است: فضا را به سه دسته تقسیم کرده که هر یک از فضاها در زمره فضای ذهنی و عینی به‌شمار می‌آیند که عبارت‌انداز: فضای جغرافیایی، فضای زندگی (انسان) و فضای معماری عنوان کرده است.

یافته‌ها و بیانات پژوهش در جهت تحقق اهداف پژوهش حاضر در رابطه با - وجودیت فضا

وجودیت فضا^{۱۴}

به‌طور کلی واژه فضا واژه‌ای پررمزوراز به حساب می‌آید که اغلب مورد استفاده یا سوء استفاده قرار می‌گیرد. وجودیت فضا برای کاوش محیط انسانی امری حیاتی به حساب می‌آید طوری که بر مبنای فضای وجودی به مثابه تصورات محیطی از مکان و فهم آن از فضای به دست آمده بخش اساسی و ضروری انسان با پایه‌ریزی مفاهیم تلقی می‌گردد. فضا تعاریف متعدد و گسترده‌ای دارد که نمی‌توان تعریف جامع از آن داشت ولی رمزوراز جاودانگی آن در وجودیت آن نهان و معنا و هویت پیدا می‌کند و آن را تبدیل به وجودیت فضا می‌کند. با این وجود، وجودیت فضا کلیتی از نگرش‌ها با الگوهای ذهنی بوده که با عینیت یافتن آن فضا می‌توان به واحدیت فضایی با درک بالا و هماهنگی بین معماری و مخاطب آن را انتقال دهد. همچنین در رسیدن به وجودیت فضا باید طراحی مجموعه‌ها را از فضا ساختارهای عملکردی از منظر بیرونی و درونی باشد به آن معنا دهد چنانکه حضور انسان در فضا باعث ماندگاری ادراکی و جاودانگی او برای نسل‌های آینده خواهد بود (دبده، ۱۳۹۹). همچنین برای سیر وجودی، وجودیت فضا می‌توان طبق (شکل ۳)، به آن پی برد.

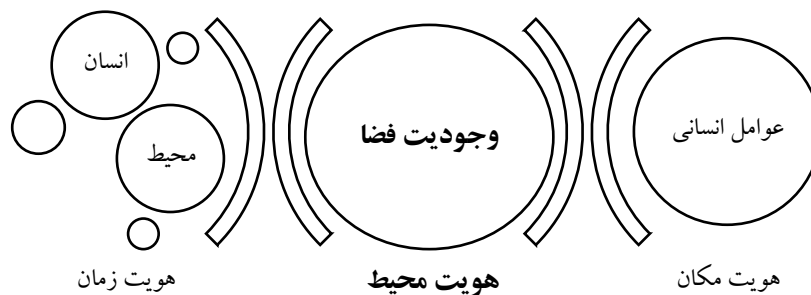
شکل ۳ - سیر وجودیت فضا (مأخذ: نگارندگان)

وجودیت فضا در ارتباط با هویت مکان

هویت هر فضا از تکرار مستمر از الگوها و رویدادها در مکان حاصل می‌شود (الکساندر، ۱۳۸۵). و آن را در ارتباط با مکان یکی از اصلی‌ترین و بارزترین معیارهای سنجش هویت انسان مورد واکاوی قرار می‌دهد طوری که هر مکانی ماهیت خود را از فضا به دست می‌آورد به بیان دیگر نظم فضایی توأمان با نظم ادراکی تلقی می‌شود به تعبیری هر مکانی با یک فرم یک پارچه و انسجام فضایی توصیف و شناخته می‌شوند طوری که رابطه هویت مکان با محیط حاصل برقراری تعامل میان افراد و مکان کالبدی که محیط بنا شده چیزی بیش از بناها بوده در آثار می‌باشد که حس تعاملی بسیار پیچیده و پیوندی تأثیرگذار در تأثیرپذیری آن با انسان در فضا شکل می‌گیرد (دبده، شاطری و ایقان، ۱۳۹۸).

وجودیت فضا در ارتباط با هویت محیط

وجودیت فضا یکی از ارکان مهم در تبدیل محیط به هویت مکان می باشد کیفیت معنایی محیط وقتی به معنا تبدیل می گردد که هویت و ریشه داشته باشد طوری که "کورپرلا" هر مکان کالبدی مصنوع یا طبیعی برای شناخت مکان در طول زمان برای محیط با حس خود، تحقق می یابد (Korpela, 1989). در واقع مفهوم محیط به آن دسته از محیط های اطلاق می گردد که تفکر در خلق اثر پدید آید و یا احیاء شود که اگر محیط فاقد هویت یعنی حس وجودیت فضا و قابل تشخیص نباشد آن محیط قابل خواندن نیست چراکه محیط کالبدی نه خود انسان نه هویت شخص او، بلکه جزئی جدایی ناپذیر هر تصویری ذهنی که انسان از خود از فضا می سازد را شامل می گردد. طوری که ارتباط یک اثر با محیط پیرامونی در جهت، دل بستگی و افزایش دست یابی به هویت و ارتباط بین انسان با بنا فراهم می سازد راهکاری مناسب در جهت انتقال مفاهیم به نسل های آینده در بوطیقای فضا به انجام خواهد رسید.

شکل ۴ - وجودیت فضا در رابطه با هویت محیط (مأخذ: نگارندگان)

همچنین ادراک محیطی فرایندی است که از طریق آن انسان داده های لازم را براساس نیازهایش از محیط پیرامون خود نهان پیدا می کند و آن را معنا می بخشد (مطلبی، ۱۳۸۰). فضا یکی از اساسی ترین مفاهیم در دانش طراحی محیطی برای انسان به حساب می آید که نیازمند درک و برداشت های عمومی از فضا در تصورات ذهنی و عینی محقق می شود. انطباق معانی از فضا یک سابقه دیرینه دارد که اگر توجه به آن نشود آن فضا می تواند برای انسان فضای بی هویت تلقی شود از جمله از این فضاها می توان به فضای معماری، فضای موسیقی، فضای هنری، فضای شهری و غیره می تواند فضا را یکی از احتیاجات انسان به شمار می رود.

وجودیت فضا در ارتباط با مفهوم فضا در جهت فضای شهری در رابطه با هویت

وجودیت فضا در مفهوم فضا با مفاهیم بنیادی در معماری و شهرسازی بوده است. در این باره برداشت های گوناگون از فضا از دیرباز توسط اندیشمندان ارائه می شده است که به طریق آن می توان بینش معماری و محیط شهری را به فضا تبیین و در جهت حفظ استلال هویتی به جنبه عینیت سوق داد. طوری که همه صفات های ویژه فضا به طبیعت تعلق دارد و حس تعلق و تعامل تبعیت می کند و عملکرد فضا را می توان به جنبه ذهنی در محتوای آن و تأثیرپذیری فضا بر انسان محقق می شود عنوان نمود. در مورد فضای شهری تعریفی مشخص مانند مفهوم فضا به طور کامل وجود ندارد. به طور کلی بخشی از

اختلافات در تعریف فضای شهری، به اختلاف در مفهوم فضا و وجودیت فضا باز می گردد. فضای شهری ماهیتی معطوف و مورد بحث می باشد که تعاریف های گوناگونی از پیرامون فضای شهری انجام گرفته شده است. بنابراین می توان بیان نمود تفاوت در تعریف فضای شهری ناشی از سه مورد عنوان نمود که عبارت انداز: جنبه های فرهنگی - اجتماعی، جنبه های کالبدی و جنبه های مفهومی که هر یک می توان تعاریف های گوناگونی از فضای شهری را به وجود بیاورند.

نتیجه گیری

سازمان فضایی در رابطه با وجودیت فضا در جهت ادراک و ارتباط عناصر و عوامل تشکیل دهنده فضا به شمار می رود چراکه رابطه فضا با ادراک همواره با حضور انسان به تبیین معنا سوق پیدا می کند. طوری که انسان از گذشته تلاش برای معناسازی در بازسازی آن و جاودانه کردن آن بوده است تحلیل و واکاوی فضا در معماری به عنوان ابزار متداول و معمول شناخته می شود. بنابراین هدف از این مقاله در راستای وجودیت فضا بازنگری مفاهیم اولیه وجود فضا در محیط با تمرکز بر مکان و آفرینش فضا در جهت توسعه آن در معماری، معماری داخلی و شهرسازی انجام گرفته است طوری که به واسطه آن گذشته ای وجودی آن را هویت بخش دوران گذشته در هویت امروز می باشد. توصیه نویسنده مسئول «محمد دبدبه»، از پژوهش حاضر این بوده است که فضا یک مفهوم و وجودی تبیین یافته با مرزبندی عمیق به حساب می آید. به زبان ساده تر جایی که در مسیر چیزها و یا اشیاء با بوطیقای فضا، آن را در حضور انسان به وجودیت متبلور سازد و به هویت واحد نائل می سازد. در نتیجه می توان وجودیت فضا را با مؤلفه های که می توان آن را تداعی و تجلی حضور برای انسان دانست این طور بیان نمود که عبارت انداز: ۱- عملکردی: که می توان به قاییبیت دسترسی مخاطبان با انعطاف پذیری و تنوع فضایی با تناسب آن. ۲- کالبدی: که می توان دل پذیری بصری توأمان با مقیاس انسانی. ۳- معنایی: که می توان به کنترل محیط برای حضور انسان معنا بخشید. ۴- محیط: تناسب محیط طبیعت با تاریخ، فرهنگ و اجتماع. این مؤلفه ها می توانند وجودیت فضا را برای انسان جاودانه کنند و آن را تبدیل به فضای واقعی با هویت فضای واحد به وجودیت ماندگار کنند.

پی نوشت ها

1. Mohammadreza Haeri
2. Soudabeh Abbasi Azar
3. Christian Norberg-Schulz
4. Vida Norouz Borazjani
5. Atieh Malakavarzamani
6. Edward T. White
7. Sara Khalili
8. Francis D.K. Ching
9. Elham Razavi
10. Plato/ Platonism/ Aristocles
11. Aristotle
12. Mohammad Dabdabh
13. Jorg Kurt Grutter
14. Existential of Space/ Existence of Space

منابع

- الکساندر، کریستوفر، ۱۳۸۵، زبان الگو، ترجمه رضا کربلایی نوری، چاپ پنجم، تهران: انتشارات مطالعات و تحقیقات معماری و شهرسازی
- چینگ، فرانسیس دی. کی.، ۱۳۹۸، معماری؛ فرم، فضا و نظم، ترجمه الهام رضوی، چاپ سوم، تهران: انتشارات کتاب فکر نو
- حائری، محمدرضا، ۱۳۹۷، نقش فضا در معماری ایران (هفت گفتار درباره زبان و توان معماری)، چاپ دوم، تهران: انتشارات دفتر پژوهش‌های فرهنگی
- دبده، محمد، ۱۳۹۹، دست نوشته‌های از مجموعه آثار (وجویت فضا)
- دبده، محمد، شاطری وایقان، امید، هویت در معماری داخلی (دوره اسلامی)، فصلنامه علمی - تخصصی پژوهش‌های مرمت و معماری ایرانی و اسلامی، سال دوم، شماره سوم، تابستان ۱۳۹۸، ۱-۱۸
- عباسی آذر، سودابه، ۱۳۹۸، تعادل در حس فضا، چاپ اول، تهران: انتشارات نسل روشن
- نوربرگ - شولتز، کریستیان، ۱۳۹۷، وجود، فضا و معماری، ترجمه ویدا نوروزبرازجانی، چاپ دوم، تهران: انتشارات پرهام نقش
- ویت، ادواردتی، ۱۳۹۸، مفاهیم پایه در معماری، ترجمه سارا خلیلی، چاپ دوم، تهران: انتشارات یزدا
- مطلبی، قاسم، روان‌شناسی محیطی (دانشی نو در خدمت معماری و طراحی شهری)، نشریه هنرهای زیبا، شماره ۱۰، تابستان ۱۳۸۰، ۶۷-۵۲
- ملک‌آورزمانی، عطیه، ۱۳۹۸، ماندگاری ادراکی در فضای معماری، چاپ اول، تهران: انتشارات سیمای دانش - انتشارات آذر
- Korpela, Kalevi Mikael. Place-identity as a Product of Environmental Self-regulation, in Journal of Environmental Psychology, 9 (3), (1989). 241-256